

Józef Kulisz

"Formen der politischen Theologie in Polen", Czesław Stanisław Bartnik, Regensburg 1986 : [recenzja]

Collectanea Theologica 57/2, 195-196

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Czesław Stanisław BARTNIK, *Formen der politischen Theologie in Polen*, Regensburg 1986, Verlag Friedrich Pustet, s. 160 (*Eichstätter Materialien. Schriftenreihe der Katholischen Universität Eichstätt*, t. 8, Abteilung Philosophie und Theologie — 4).

Ks. Cz. S. Bartnik, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kierownik katedry historii dogmatów, znany jest polskiemu czytelnikowi z wielu prac, zwłaszcza z zakresu teologii historii, z licznych artykułów specjalistycznych drukowanych m.in. w „Collectanea Theologica”, jak też z wielu artykułów popularnych.

Prezentowana książka, wydana w języku niemieckim, kierowana do czytelnika niepolskiego, choć sam tytuł — *Formy teologii politycznej w Polsce* — umieszcza ją wśród prac z zakresu teologii politycznej, jest również ważnym i cennym przyczynkiem dla rozwoju i pogłębienia teologii historii.

Lektura książki już od początku wprowadza nas w historię myśli chrześcijańskiej w Polsce. Chciałoby się powiedzieć, że autor przecina „tkaninę” historii tej myśli od góry, od naszych czasów w głąb, aż po jej początki i na odsłaniającej się płaszczyźnie pozwala śledzić rozwój i główne jej wątki w poszczególnych okresach. Początki myśli filozoficzno-teologicznej pojawiają się w Polsce w trzynastym wieku. Bliższe poznanie historii pozwala śledzić rozwój i główne jej wątki w poszczególnych okresach. Początki myśli filozoficzno-teologicznej pojawiają się w Polsce w trzynastym wieku. Bliższe poznanie historii pozwala autorowi w żywej „tkaninie”, jaką jest naród polski ze swą kulturą, wyodrębnić główne nurty tej myśli, nurty, które przewijają się przez całą historię i dochodzą aż do naszych dni. Autor wymienia ich siedem: *Personalismus, Sozialität, Idee der Nation, Historismus, Moralismus, Praxeologismus, Idealismus und Mystizismus*. Ktokolwiek chce zrozumieć, a nie tylko poznać, polską historię i polskie nadzieje, nie może lekceważyć tych nurtów. Tworzyły one bowiem i tworzą nadal specyficzną historyczną i polityczną świadomość. Główne treści tej świadomości wyrażają się, zdaniem autora, w takich ideach jak idea narodu rozumianego jako wspólnoty podstawowej — pierwotnej, idea narodu chrześcijańskiego, idea jedności narodów wolności osoby, tolerancji, idea ojczyzny w potrzebie rodząca się w sytuacji historycznego zagrożenia) oraz idea szczególnego posłannictwa — mesjanizmu. Poznawanie tych idei — świadomości w nich zawartej pozwala śledzić wzajemne przenikanie się Kościoła i narodu, Kościoła i państwa, pozwala dostrzec tworzenie się specyficznego typu życia, historii, kultury społeczeństwa, po prostu Polski.

Bardzo ciekawe są rozdziały piąty i szósty. Piąty poświęcony chrystologii polskiej, szósty zaś polskiej mariologii i maryjności. Rozdziały te ukazują tajemnicę Chrystusa i Maryi wcieloną w kontekst Kościoła lokalnego — w jego język, kulturę, historię. Chyba po raz pierwszy ks. prof. Cz. S. Bartnik wydobywa z polskiej tradycji religijno-teologicznej charakterystyczne cechy chrystologii i ukazuje jak w przeszłości przeżywaliśmy tajemnicę Chrystusa. Istotę polskiej chrystologii można, zdaniem autora, wyrazić w takich sformułowaniach-obrazach jak Chrystus nasz Pan, Chrystus — Ikona Ojca, Człowiek drogą Chrystusa, Chrystus jako sens. Oczywiście te sformułowania można znaleźć w teologii czy też tradycji innych narodów. Jednak ich historyczne odczytanie w kontekście polskiej kultury ukazuje ich polską specyfikę i oryginalność. Chrystologia polska związana jest bardzo ściśle z historią narodu, z jego zagrożeniami i wzlotami. Rzeczywiście Chrystus był dla naszego narodu Ikoną Ojca, był pomostem między tym, co transcendentne a tym, co immanentne, między jednostką a wspólnotą. Był życiem i nadzieją zmartwychwstania dla jednostki i całego narodu.

Tysiącletnia historia chrześcijaństwa w Polsce zawiera szczególne miejsce dla Maryi — Matki Chrystusa. Ten, kto pomija lub lekceważy maryjny charakter polskiej pobożności, jej mariologię, nie zrozumie ani narodu pol-

skiego, ani jego historii. Maryja bowiem, wraz ze swą tajemnicą macierzyństwa Bożego, weszła bardzo głęboko w pobożność narodu, w sztukę, w poezję, literaturę, liturgię, w teologię. Autor ukazuje bardzo ciekawe cechy i elementy pobożności maryjnej, jak też w pewnym sensie i mariologii polskiej. Są to: osobowy świat Maryi, Maryja Matką całego Chrystusa, Maryja w historii zbawienia, Maryja Matką Kościoła i narodu. Tajemnice życia Maryi — jej ofiara, walka ze złem, związane są ściśle z historią narodu polskiego. Ona była wraz ze swym Synem u jego początków i jest obecna przez całe jego dzieje. Od wieków była żywą Ikoną prowadzącą naród do swego Syna. Mimo iż pobożność maryjna i mariologia związane są tak ściśle z historią naszego narodu i z tym co polskie, nie mają one w sobie nic ze znamion nacjonalizmu. Przeciwnie, są otwarte dla wszystkich, jak otwarte są ręce Maryi trzymające Jezusa — źródło mocy i jednania.

Dobre się stało, iż czytelnik obcy — zachodni — spotka, w pracy ks. prof. Cz. S. Bartnika, opracowanie na temat narodu (pojęcie) w kerygmacie Kardynała Stefana Wyszyńskiego — rozdział siódmy. Jest to ujęcie bardzo syntetyczne, pewien zarys ukazujący jasno zasadnicze nurty myśli dotyczące narodu, państwa, Kościoła, ich wzajemnych powiązań i relacji. Autor po mistrzowsku ukazuje, jak oryginalną chrześcijańską wizję narodu, a w szczególności narodu polskiego, tworzył Prymas Tysiąclecia. W tej wizji pozwala dostrzegać wzajemne relacje i zależności narodu, państwa, Kościoła, służebną rolę Kościoła i państwa wobec narodu i jednostki, a w ostateczności służbę Bogu i człowiekowi. Pracę kończy rozdział zatytułowany: *Duszpaństwo narodu w tonie Europy według kerygmatu Jana Pawła II*.

Autor wydając swą pracę z myślą o obcym czytelniku, ukazując myśl chrześcijańską w historii naszego narodu, charakterystyczne cechy polskiej teologii, przyczynia się do zniesienia wielu uprzedzeń do tego, co polskie i chrześcijańskie zarazem. Pomaga też lepiej poznać i bardziej rozumieć naszą historię, kulturę i polskie chrześcijaństwo. Wreszcie praca ta ukazuje nam czym jest teologia historii i jak jej mądre uprawianie i tworzenie może wzbogacić naszą współczesność.

ks. Józef Kulisz SJ, Warszawa

P. JOHNSON, *Civilisations of the Holy Land*, London 1979, Weidenfeld and Nicolson, s. 224.

O Ziemi Świętej pisze się najczęściej albo w związku z Biblią, albo — dzisiaj — w związku z kwestią palestyńską. Tymczasem kwestia palestyńska narastała przez dziesiątki, a nawet setki lat, a co do historii biblijnej, to i przed nią, i po niej istniały ważne epoki historyczne i ciekawe etapy cywilizacyjne, które albo ją przygotowywały, albo kontynuowały lub wkraczały na jej miejsce. Toteż czytelnik, który poznaje jedynie czasy biblijne, a tym bardziej jedynie sytuację dzisiejszą, poznaje tylko cząstkę obrazu i, prawdę mówiąc, trudno mu nawet i tę cząstkę bez szerszego kontekstu właściwie zrozumieć.

P. Johnson stawia sobie w swej książce za cel ukazanie szerszym kręgom czytelników historii i cywilizacji (ale więcej miejsca poświęca historii) Ziemi Świętej w całym jej przebiegu od pierwszych kultur rolniczo-miejskich (np. Jerycho) do dnia dzisiejszego. Dokładniej biorąc autor koncentruje się na zasadniczych etapach i w jego ujęciu są to — według tytułów rozdziałów — następujące cywilizacje lub epoki historyczne: 1. *Kananejczycy i Fenicjanie*; 2. *Cywilizacja Biblii* (ściśle patrząc rozdział ten obejmuje tylko czasy STu i to STu w rozumieniu żydowsko-protestanckim, a więc bez okresu Machabeuszów); 3. *Grecy i Machabeusze*; 4. *Czasy Heroda i Jezusa*; 5. *Bizantyjskie chrześcijaństwo*; 6. *Pojawienie się islamu*; 7. *Pielgrzymi, krzyżowcy i Saraceni*.